

אלו הם חיי בפלשתינה א"י

יוסף שחם

כשמשחקים בימינו אלה הילדים ב"עץ או פלי", אני לא בטוח שהם יודעים בדיוק, במה מדובר ולאיזה מטבעות משוייכים הכינויים, אנחנו ילידי ארץ ישראל בעידן המנדט הבריטי, שיחקנו והימרנו במטבעות פלשתינה עם ענף הזית בצד האחד ופלשתינה א"י בצד השני, השחלנו למחרוזת חצאי גרושים עם חור והתפללנו שיום אחד יהיה לנו "שילינג" שלם (50 מיל), היו אלה ימים אחרים ורחוקים.

על הויכוחים והמו"מ בין תושבי הארץ היהודים, הערבים ושלטון המנדט הבריטי עד לאישור נוסח הטקסט שהופיע לבסוף על הבולים המטבעות והשטרות, היטיב לספר רפי דביר בספרו המרשים.

כל ילד, באותן שנים, אסף בולים, בולי המנדט הפשוטים והלא מרשימים היו בחזקתו של כל זאטוט מ 3 מיל ירוק עם קבר רחל, 5 מיל עם מגדל דוד, עד 500 מיל אדום עם טבריה וים כנרת, בול יקר זה נחשב לנדיר.

בולי חו"ל היו סיפור אחר, חליפת מכתבים, לא כמו בימינו, היתה נפוצה מאד, את הבולים "רחצו" במים מהמעטפות, יבשו בין דפי עתון, רצוי "דבר", ואחר כך הדביקו במחברת, מעין אלבום בולים, בדבק קמח שהרס את הבולים. לכל ילד היו הבולים היקרים לליבו, הנחשבים ביותר היו המשולשים שאותם רכשנו בחנות.

היו גם מעטים שאספו מטבעות, מטבעות המנדט הבריטי מיל, שני מיל ו5 מיל עם חור היו נפוצות ובהשג יד של כל ילד אבל הגרוש עם חור, 20 מיל, שלא לדבר על 50 מיל שכונה "שילינג" ואוצר קטן של 100 מיל היו מטבעות בעלות ערך כלכלי רב, שטרות הכסף מנייר שהן הן מושא האספנות האטרקטיבי ביותר של ימינו, נאספו, כנראה, בידי אספנים בוגרים בודדים.

פעם בשבוע קיבל כל ילד, אפילו בקיבוץ בו גדלתי, מטבע של מיל, או שני מיל ושלשל אותה בחרדת קודש לקופסה הכחולה של הקק"ל, כי כפי ששרנו אז,

"את קופסא את קופסתנו,

את גואלת אדמתנו."

באותן שנים, שנות מלחמת העולם השניה, הגיעו לארץ ניצולים משואת יהודי אירופה, אנחנו הילדים הצלחנו ל"שנורר" מאנשים אלה מטבעות מארצות רחוקות, זכורות לי היטב המטבעות העשויות ברזל, מארצות שונות באירופה, שיוצרו כך עקב המחסור בנחושת, את אוסף המטבעות שלי שכלל כ100 פריטים אציתי בקופסת פח של סיגריות פליירס, הקופסא רשרשה וקישקשה כמו שנאמר במקורותינו "איסטרא בלגינה קיש קיש קריא".

אינני זוכר מה עלה בגורלו של אוסף קטן זה, אך הוא היה הטריגר לאיסוף בשנים מאוחרות יותר.

שטרות הנייר 500 מיל, לירה, 5 לירות, 10 לירות, 50 לירות וכמובן 100 לירות היו "אוצר" של ממש, זכור לי שראיתי מספר פעמים גם שטרות של 50 לירות או פונט, כפי שנקראו אז, על קיומו של שטר 100 פונט נודע לי רק לפני כ-20 שנה.

סיפור קטן יש לי על הפעם היחידה שהיה בחזקתי שטר כסף, סבא שלי שהיה איש דתי וחי ברחובות, מאד רצה שאשאר לישון בביתו, לילד הקיבוצניק זו היתה הקרבה רצינית, כדי לפתות אותי הראה לי הסבא שטר סגול של 500 מיל והבטיח לתת לי אם אמלא את רצונו, ביקשתי את התשלום מראש, מכוון ומבוהל, עם שטר 500 מיל מקופל טוב טוב ביד, שכבתי ער על ספה מחופה קטיפה אדומה כשבחדר ריח חזק של בית יהודי, צחנת פתילית השבת וניחוח גפילטע פיש, כעבור כשעה נמלטתי משם עם השטר האחוז טוב טוב ביד, אל מיטת הברזל הסוכנותית, בבית הילדים בקיבוץ.

על ערכו הגדול של הכסף באותן שנים מעידים מעט פרטים שסיפרו לי הורי, בשנות ה-30 המוקדמות הרוויחה אמי כפועלת קטיף תפוזים 10 גרוש ליום, אבי שהיה בעל מקצוע, נגר תיבות אריזה, הרויח 30 גרוש ליום,

כאשר חיו הורי בתל אביב ב-1933, היתה אמי עוזרת הבית של ליאו קויפמן, הוא הוא ליאו קדמן מיסד מוזיאון המטבעות, היא הרוויחה 3 לירות לחודש, מסכום זה שלחה לירה אחת למשפחתה בפולין, המשפחה בת 5 נפשות התקיימה מאותה לירה חודש ימים, פעם אחת נגנבה הלירה בעת המשלוח, היתה זו טרגדיה כלכלית של ממש. בביתו של קדמן נאסר על אימי להיכנס לחדר בו נשמר אוסף

המטבעות העתיקות, היום מצוין מיקומו של בית קדמן, בשלט ברחוב השל"ה 5 בתל אביב.

נתונים אלה נותנים מושג על הערך הכלכלי הרב של מטבעות פלשתינה א"י, ב1948 עם הקמת מדינת ישראל היתה הלירה הפלשתינאית שווה ל\$4 !, פועל חקלאי הרוויח לירה אחת ליום עבודה.

אספני בולים, היו אז לרוב, אספני מטבעות מעטים ואספני שטרות היו נדירים כמו השטרות עצמם, על אספן שטרות של אותם ימים, שנות ה40, אני רוצה לספר. כשראה איזה מכר שאני אוסף מטבעות, סיפר לי על אספן שטרות ומטבעות בקיבוץ השכן, נען. היה זה זאב גדול, שאכן היה נפיל של ממש, שלפתי מזכרוני את המידע ופנית ללרכיונאית של קיבוץ נען, היא הפנתה אותי לבני המשפחה וכך מספר מירון גל, בנו, על אביו האספן.

" אבי – זאב גדול (גרוס) עלה מגרמניה בשנת 1934 והגיע לקיבוץ נען, איני בטוח מה הניע אותו להיפך לאספן של בולים, מטבעות ושטרות, אך ברגע שהחל בכך, עשה זאת כמו "יקה" טיפוסי, אלבומים מסודרים לכל נושא, רכישת קטלוגים של הארצות העיקריות, השארת מקום לפריטים שלא היו בידו והצבת מטרות להשיגן. יכולות כספיות לא היו בידו, הדרך להשגת בולים ושטרות חסרים הייתה על ידי איסוף בולי המנדט של פלשתינה, ניקויים וסידורם לפי סוגים, בקבוצות של 50 או 100, מצוייד בהרבה הלקטים כאלה, היה נוסע לתל אביב לחנויות הבולים המעטות שהיו אז ומשיג תמורתם בולים ושטרות שהיו חסרים לאוסף.

זאב גדול איש קיבוץ נען, אספן שטרות בשנות

כבר בתור ילד הצטרפתי אליו לאיסוף, אני זוכר שלאבא היה ארון מיוחד, שהיה נפתח לשולחן עבודה עם מנורה, שם היה מבלה שעות רבות בסידור האוסף הגדול בן עשרות האלבומים.

בשנת 1960 כשעזב את הקיבוץ נמכר האוסף, כדי לסייע בפרנסת המשפחה", יהיו שורות אלה גלעד לזכרו של אספן שקדן משכבר הימים.

כשקמה מדינת ישראל ב 1948 והונפקו השטרות החדשים של בנק אנגלו פלשתינה, שמחו האנשים להחליף את הכסף הישן והבלוי בשטרות החדשים ביחס של אחד לאחד, לא זכור לי שמישהוא העלה על דעתו לשמור שטרות מנדט, הפעם הבאה בה נתקלתי בשטרות אלה היתה לאחר מלחמת ששת הימים ב1967, בעת טיול בג'נין ירבתי עם משפחתי בבית קפה, בחנות הסמוכה נמכרו מזכרות לתיירים, המוכר משך חוט ארוך ועליו היו תלויים, עם אטבים, עשרות פונטים מנדטוריים בצבע ירוק, לא זכור לי שהיה ביקוש ל"סחורה" זו.

בשורות קצרות אלה נסיתי לדלות מזכרוני את היחס לשטרות הכסף המנדטורים ב70 השנים האחרונות, עד לימינו אלה בהן הם פריט לוחט, נדיר ומבוקש על ידי אספני השטרות בארץ ובארצות השכנות.